

Юридичні науки

Тихонова Олена Миколаївна

студент

Сумського національного аграрного університету

Tykhonova Olena

Student of the

Sumy National Agrarian University

**ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ
ЄСПЛ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД ДОТРИМАННЯ РОЗУМНИХ СТРОКІВ
THE INFLUENCE OF MARTIAL STATUS AND THE APPLICATION
OF THE PRACTICE OF THE ECtHR IN THE IMPLEMENTATION OF
THE PRINCIPLES OF OBSERVING REASONABLE DEADLINES**

Анотація. У даній статті проведений аналіз кримінального процесуального законодавства України та застосування практики Європейського суду із прав людини в реалізації засад дотримання розумних строків, а також вплив військового стану, запровадженого в Україні, на процес дотримання розумних строків.

Відтак, здійснення кримінального провадження ґрунтується на затверджених чинним кримінальним процесуальним законодавством засадах. Важливою складовою яких є розумність строків, що викладена в ст. 28 Кримінально-процесуального кодексу. Розумні строки – це той термін часу, який є дійсно та об’єктивно необхідним для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Встановлено, що у зв’язку з військовим станом були введені та внесені до КПК України зміни, що стосуються процесуальних строків, коли передбачений кодексом перебіг кримінального провадження не відповідає наявному стану справ. Також встановлено, що Конвенція про захист прав людини і

основоположних свобод від 04.11.1950 р. а також інші, ратифіковані нашою державою допоміжні протоколи до неї, мають вищу юридичну силу в Україні та превалюють над будь якими іншими законодавчими актами, окрім Конституції.

Аргументовано, що є нагальна потреба законодавчо закріпити строки розгляду у суді кримінального провадження не як розумні, а як процесуальні з конкретно окресленими межами та підставами їх продовження, устаткувати алгоритм відповідальності суддів за затягування строків судового процесу, запровадити порядок відшкодування збитків, що були зумовлені в наслідок затягування розгляду у суді.

Ключові слова: «розумні строки», процесуальні строки, судовий процес, національне законодавство, судовий розгляд, Європейського суду із прав людини, військовий стан, кримінальне процесуальне законодавство, судові рішення, кримінальне провадження, досудове розслідування.

Summary. This article analyzes the criminal procedural legislation of Ukraine and the application of the practice of the European Court of Human Rights in the implementation of the principles of observing reasonable deadlines, as well as the impact of martial law introduced in Ukraine on the process of observing reasonable deadlines.

Therefore, the implementation of criminal proceedings is based on the principles approved by the current criminal procedural legislation. An important component of which is the reasonableness of terms, which is enshrined in Art. 28 of the CCP of Ukraine. Reasonable terms are terms that are objectively necessary for the execution of procedural actions and the adoption of procedural decisions. They cannot exceed the deadlines for the execution of certain procedural actions or the adoption of certain procedural decisions provided for by the Criminal Procedure Code of Ukraine. The criteria for determining the reasonableness of the terms of criminal proceedings are: 1) the complexity of the criminal

proceedings, which is determined taking into account the number of suspects, accused persons and criminal offenses in respect of which the proceedings are carried out, the scope and specifics of the procedural actions necessary for the implementation of the pre-trial investigation, etc.; 2) behavior of participants in criminal proceedings; 3) the manner in which investigators, prosecutors, and courts exercise their powers.

It was established that in connection with the martial law, changes were introduced and made to the Code of Criminal Procedure of Ukraine regarding procedural terms, when the course of criminal proceedings provided for by the code does not correspond to the current state of affairs. It was also established that the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4, 1950 (European Convention on Human Rights), which was ratified by Ukraine on July 17, 1997, as well as additional protocols to it (all of which were ratified by Ukraine), is subject to application in Ukraine as part of its national legislation in accordance with Article 9 of the Constitution of Ukraine. It has the highest legal force in relation to all acts of national legislation, with the exception of the Constitution of Ukraine.

It is argued that there is an urgent need to determine the terms of the trial of criminal proceedings not as reasonable, but as procedural with specifically defined limits and reasons for their extension, to establish the procedure and grounds for holding judges accountable for delaying the trial, to introduce a procedure for compensation for damages stipulated in the consequence of delaying the process.

Key words: *"reasonable time", procedural time, trial, national law, trial, European Court of Human Rights, martial law, criminal procedural law, court decision, criminal proceedings, pre-trial investigation.*

Вступ. Безперечно, права і свободи будь якої людини та громадянина в Україні є найпершим і найголовнішим пріоритетом національного

законодавства. Здійснення кримінального провадження відбувається на визначених КПК України засадах. Важливою складовою цих засад є поняття «розумності строків». Саме це поняття вкрай важливе для якісного та своєчасного виконання завдань саме в розрізі засад КПК, зокрема для гарантії прав і свобод будь якої людини під час здійснення кримінального провадження. Принципи права – основні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності держави і права, є однопорядковими із сутністю права. Таку думку висловлює А. М. Колодій [6, с. 15]. Принципи сприяють усуненню суперечностей між окремими правовими приписами, підвищують ефективність механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження [5, с. 273]. Устаткування та визначеність принципів на законодавчому рівні має загальнообов'язковий характер та дає змогу охарактеризувати зміст, сутність і функцію принципів, позитивно впливає на кримінально-процесуальне законодавство в цілому та вдосконалює його.

Метою статті є дослідження засад дотримання «розумності строків» в національному кримінальному процесі.

Актуальність. В національному законодавстві на даний час досі чітко не визначено розуміння принципу «розумність строків», що робить таке питання актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тему, яка пов'язана з поняттям розумності строків, вивчали такі науковці, як: Ю. П. Аленін, В. Д. Басай, Б. Т. Безлепкін, С. О. Голунський, О. А. Гончаренко, М. О. Громов, А. П. Гуляев, І. М. Гуткін, В. П. Даневський, А. Я. Дубинський, С. О. Заїка, Л. В. Карабут, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, Г. В. Юркова, Л. В. Юрченко та інші.

Основна частина.

1. Воєнний стан запровадив свої корективи як у кримінальний процес в цілому, так і в процес дотримання розумних строків, щодо здійснення

досудового розслідування, а також і судового розгляду справ. Так, були введені та внесені до КПК України зміни відносно процесуальних строків, коли передбачений кодексом перебіг кримінального провадження не відповідає наявному стану справ у зв'язку з воєнним станом. Наразі, у діючому КПК України надається можливість поновлення пропущених процесуальних строків, з причини саме воєнного стану.

Разом з тим є приклади, коли процесуальні строки набувають підвищеної важливості. Так, у разі визначення прокурором запобіжного заходу такого як, тримання під вартою, - то в такому випадку, слідчий суддя, наприклад, немає об'єктивної можливості виконання цього повноваження. Прокурор повинен повідомити прокурора вищого рівня та суд про ухвалене рішення. В статті 206 КПК зазначено, що саме слідчий суддя повинен проконтролювати законність тримання під вартою особи та додержання її законних прав і свобод. Так, при недотриманні прокурором процесуальних строків, можна вже констатувати порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в частині права на свободу та особисту недоторканність, що гарантується національним законодавством.

Відтак, можна дійти висновку, що наслідки недотримання процесуальних строків не кожного разу такі очевидні, не кожного разу прямо прописані в КПК України, але в окремих випадках вони здатні зумовити суттєві порушення прав та свобод людини [1].

2. ЄСПЛ у своїх висновках неодноразово зосереджував увагу на тому, що гарантії розумного строку слід трактувати, як право обвинуваченого, який не скоював караного діяння, в можливості виправдати себе без жодних відкладень та затримок, в той час, як до обвинуваченого, вину якого законним чином доведено, не має бути застосоване надлишкове покарання у формі необґрунтованих зволікань із розглядом його справи, що може негативно вплинути на інших його права, які забезпечуються Конвенцією

про захист прав людини й основоположних свобод. Проаналізуємо докладніше наступні аспекти.

3. Проти України кожного року подається чи не найбільша кількість заяв до Європейського суду з прав людини зі скаргами, які безпосередньо стосуються порушення прав людини під час проведення досудового розслідування чи судового провадження, відтак гостро стоїть проблема необхідності взяти до уваги рішення ЄСПЛ, особливо ті, які стосуються розумних строків в контексті кримінального процесу.

4. Судовий прецедент із міркувань правового поля представляє собою рішення в даній справі, що розглядається, як безальтернативне для судів тієї ж або нижчої інстанції під час прийняття рішення в подібних справах або ж виступає прикладом тлумачення закону, що не має обов'язкової сили.

5. Критерії визначення розумності строків, що застосовуються кримінальним процесуальним законодавством України, були визначені не практичною національною науковою думкою, а фактично перейняті чи унаслідкуванні з міжнародної судової практики та безпосередньо з рішень ЄСПЛ. З огляду на це, показовим є рішення Європейського суду з прав людини «Кеніг про Федеративної Республіки Німеччина», на підставі якого можливо вперше було визначено критерії застосування розумності процесуальних строків у рамках кримінального провадження [1].

6. Зважаючи на Рішення Європейського суду з прав людини «Кеніг проти Федеративної Республіки Німеччина», а саме п. 99, розумний строк розгляду Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод розглядається з урахуванням обставин справи. Даючи оцінку розумності строків кримінального процесу, суд бере до уваги в першу чергу складність справи, поведінку заявника та рух справи в адміністративних органах і судах. Подібні переконання були присутні також і в рішеннях у справах Неймастера та Рингейзена. Відтак, можна дійти висновку, що ті ж принципи та норми мають бути використані у цій справі під час вивчення питання, чи

перевищив час процесу в адміністративних судах строк, що зазначається в п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

7. Відтак, Європейський суд із прав людини керуючись наведеними судовими рішеннями створив критерії, які мають бути визначальними під час встановлення граничних меж розумності процесуальних строків. Однак, не сформовані чіткі межі безпосередньо критеріїв, скоріш вони являють собою орієнтири, а точне визначення розумних строків має відбуватись під час розгляду окремої справи.

8. Європейський суд із прав людини регулярно наголошує на тому, що затягування розслідування та судового розгляду зумовлене відсутністю забезпечення відповідними органами присутності учасників кримінального провадження для виконання процесуальних дій, що відповідно зумовлює порушення розумних строків у кримінальному провадженні. Так, ці порушення було висвітлено в рішеннях ЄСПЛ «Коберник проти України» та «Рудніченко проти України» [2; 3].

9. Основним показником визначення розумності строків є поведінка учасників кримінального провадження. Цей показник стосується випадків, коли ні слідчий, ні прокурор або суддя не впливають безпосередньо на дотримання розумних строків. А лише можуть корегувати поведінку учасників кримінального провадження у спосіб використання заходів забезпечення кримінального провадження, заходів примусового характеру або інших заходів. Тим не менш, тільки сама особа несе відповідальність за свою поведінку.

10. ЄСПЛ зазначив, що порушення розумності строків відбулося не в результаті бездіяльності сторони захисту, а в результаті дій безпосередньо суду, що значно порушив права на захист та на розгляд обвинувачення проти засудженої людини в найкоротший термін.

11. Процесуальні строки в кримінальному провадженні мають істотний вплив на загальну кримінально-процесуальну діяльність.

Процесуальні строки визначають часові проміжки виконання досудового розслідування і проведення судового провадження, виконання слідчих дій, терміни оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчих і прокурорів, часові рамки апеляційного, касаційного оскарження, перегляд справ Верховним Судом та за нововиявленими обставинами, розгляд клопотань уповноваженими суб'єктами, ознайомлення з матеріалами справи тощо.

Висновки. Застосування розумності строків є надбанням не безпосередньо Українського, а саме загально правового наукового бачення, відтак його запровадження в Українській правовій системі є важливим та обов'язковим.

В кримінально-процесуальному законодавстві України відсутні однозначні та сталі критерії розумних строків. Відтак, їх встановлення викликає необхідність застосовувати практику ЄСПЛ, який у своїх висновках багаторазово виказував думку, щодо сутності розумних строків і необхідності їх дотримання.

Вважаю, що існує нагальна потреба законодавчо закріпити строки розгляду у суді кримінального провадження не як розумні, а як процесуальні з конкретно окресленими межами та підставами їх продовження, устаткувати алгоритм відповідальності суддів за затягування строків судового процесу, запровадити порядок відшкодування збитків, що були зумовлені в наслідок затягування розгляду у суді.

Література

1. Відеозапис ІХ Конференції з кримінального права та процесу, організована Асоціацією правників України.
2. Рішення у справі «Кьоніг проти Федеративної Республіки Німеччина».
3. Рішення у справі «Коберник проти України».
4. Рішення у справі «Рудніченко проти України».

5. Городовенко В. В. Реалізація принципів судової влади в КПК України 2012 р.: концептуальний аналіз. *Адвокат*. 2012. № 7. С. 9–14.
6. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) (1950 р.): ратифікована Верховною Радою України 17 липня 1997 року.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.